

kregen voorts eens of meermalen aanvallen van malaria – het effectieve bestrijdingsmiddel kinine werd niet of nauwelijks ter beschikking gesteld.¹ Ook dysenterie kwam vaak voor, aan de Birma-spoorweg bovendien cholera, en was een kamp eenmaal besmet, dan kostte het de grootste moeite om die besmetting onder de knie te krijgen. 'De vindingrijkheid van doktoren en verplegend en keukenpersoneel en de kennis van zaken van *jungle*-lopers, die wisten wat eetbaar was' (vooral de Indische Nederlanders onder de Knil-krijgsgevangenen hadden veelal een goede kennis van de voedingswaarde en de geneeskrachtige werking van bepaalde planten) 'hebben', schreef in '81 de arts dr. N. Beets, zelf oud-krijgsgevangene,

'mensenlevens gered. De opofferingen van oudere en jongere vrienden en *kongsi*-genoten, hun zorgzame aandacht voor een doodzieke kameraad, hebben wonderen verricht. De wil van een patiënt om voort te leven was vaak gedooft. Dan was het de koppige levenswil van kameraden waaraan hij weer kon opvlammen.'²

In talrijke kampen heeft men op alle mogelijke wijzen getracht, vooral het tekort aan dierlijke eiwitten en aan vitaminen op te heffen: men heeft er honden, katten en ratten gegeten ('een kat is een delicatessen, een rat is heerlijk', schreef later een ex-krijgsgevangene³ en een tweede vond 'een stukje hond . . . bijzonder mals en smakelijk'⁴) en voorts slangen en veldmuizen, men heeft slakken in de soep verwerkt, men heeft de vette maden uit de latrines gedroogd en gebakken, men heeft alle eetbare planten als groente beschouwd. Men heeft evenwel met dit alles niet kunnen verhinderen dat talrijke krijgsgevangenen aan de hongerziekte gingen lijden: uitteerden dan wel opzwellen, en stierven. Militaire artsen en verplegers hebben zich tot het uiterste ingespannen (het was voor de krijgsgevangenen een groot voordeel dat artsen en verplegers in strijd met de Conventie van Genève ook in krijgsgevangenschap werden vastgehouden) – velen onder hen hebben onophoudelijk pressie op de Japanners uitgeoefend, vooral om meer geneesmiddelen ter beschikking te stellen, maar die pressie had maar zelden effect. 'Men stuitte', aldus

¹ Wij herinneren er aan dat 90% van de kinaproductie vóór de oorlog van Java afkomstig was geweest en dat de teelt van dit product tijdens de Japanse bezetting niet werd beperkt. ² N. Beets: *De verre oorlog. Lot en levensloop van krijgsgevangenen onder de Japanner* (1981), p. 243. ³ Th. Min: *Dagboek van een krijgsgevangene* (1979), p. 194. ⁴ Erik K. de Vries: 'Notities in Japanse krijgsgevangenschap' (maart 1944), *De Gids*, 1980, p. 383.